

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASINING JAHON SAVDO TASHKILOTIGA
A‘ZO BO‘LISHI VA KUTILAJAK ISTIQBOL****Umid Namozboyev**namozboyevumid@gmail.com

“SAMBHRAM” universiteti

Abstrakt O‘zbekiston JSTga a‘zo bo‘lish bo‘yicha tarixdagi eng uzoq davom etgan muzokaralardan so‘ng faol harakat qilmoqda. O‘zbekistonning JSTga a‘zo bo‘lish uchun arizasi 1994-yil dekabr oyida boshlangan, biroq 2000-yillarda hali ancha erta bosqichda harakatsiz qolgan. Prezident Karimov 2016-yil avgustida vafot etgach, bu jarayon keying saylangan Prezident Shavkat Mirziyoyev tomonidan qayta faollashtirilgan. Uzoq muddatli tanaffus Karimovning ichki va intervensionistik iqtisodiy rivojlanish strategiyasi bilan bog‘liq bo‘lsa, 2016-yildan keyingi jonlanish Mirziyoyevning ko‘proq tashqi iqtisodiy-siyosiy olamga qaratilgan strategiyasi bilan bog‘liq. Ushbu maqolada O‘zbekistonning JSTga a‘zo bo‘lish yo‘lidagi say-harakatlari va JSTning ushbu davrdagi evolyutsiyasi tahlil qilinadi. U arizaning hozirgi holatini, muzokaralarni yakunlash uchun yuzaga kelishi mumkin bo‘lgan to‘siqlarni o‘rganish bilan yakunlanadi. O‘zbekiston JSTga a‘zo bo‘ladimi yoki kerakmi, degan savolga javob iqtisodiy islohotlarga sodiqligiga bog‘liq. Agar hukumat resurslar eksporti va himoyalangan ishlab chiqarish faoliyatiga qaramlikni ko‘proq diversifikatsiyalangan raqobatbardosh iqtisodiyot bilan almashtirishga jiddiy yondashsa, O‘zbekiston JST a‘zoliciga erishadi va undan foyda oladi. Agar iqtisodiyot tub islohotlarga chidamli bo‘lib qolsa, unda a‘zo bo‘lish qiyin bo‘ladi va bu sodir bo‘ladigan bo‘lsa, unchalik qimmatga tushmaydi.

Kalit so‘zlar: Jahon Savdo Tashkiloti, memorandum, a‘zolik arizasi, O‘zbekiston iqtisodiyoti

O‘zbekiston va Jahon Savdo Tashkiloti

1991-yilda mustaqillikka erishgach, O‘zbekiston tezda jahon iqtisodiyoti va ko‘p tomonlama savdoda ishtirok etishga o‘tdi. Sobiq SSSR doirasidagi savdo muhimligicha qolgan bo‘lsa-da, paxta va oltin kabi asosiy eksport mahsulotlari jahon bozorlarida sotildi va ko‘plab import yangi etkazib beruvchilardan olinadi. O‘zbekiston 1994-yil dekabr oyida Jahon Savdo Tashkilotiga (JST) a‘zo bo‘lish uchun ariza berdi, biroq bir necha yildan so‘ng muzokaralar yakuniga yetdi. Sovet Ittifoqi parchalanganidan so‘ng yigirma yil ichida JSTga a‘zo bo‘lgan yagona Markaziy Osiyo davlati bo‘lgan Qirg‘izistonni hisobga olmaganda, Markaziy Osiyo davlatlari orasida bu odatiy hol emas edi.

1-jadval. JST ga a‘zolik arizasini kiritgan va a‘zolik olgan

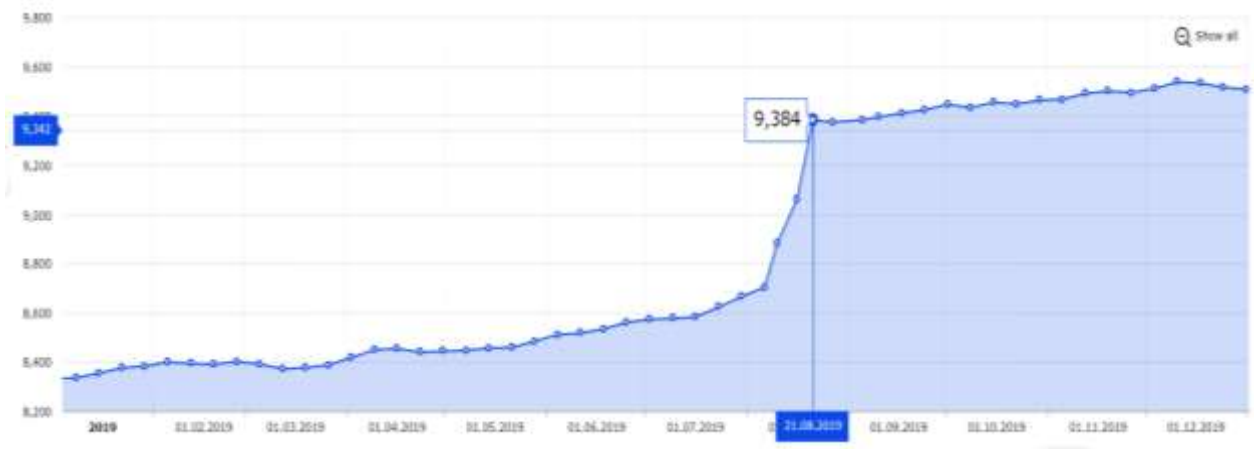
O‘zbekistonga qo‘shni bo‘lgan mamlakatlar³⁴

№	Davlat nomi	Ariza kiritgan yili	A‘zolikni olgan yili
1	Qozog‘iston	1996-yil yanvar	2015-yil noyabr
2	Qirg‘iziston	1996-yil fevral	1998-yil dekabr

³⁴ Jahon Savdo Tashkiloti web sahifasidagi ma’lumotlar asosida muallif tomonidan tayyorlandi.

3	Tojikiston	2001-yil	-
4	Turkmaniston	-	-
5	O‘zbekiston	1994-yil dekabr	-

JSTga a‘zo bo‘lishning afzalliklari darhol emas, balki uzoq muddatli. JSTga kirish qabul qilingan jahon savdo qonunchiligiga rioya qilish majburiyatini bildiradi. JSTning asosiy tamoyillari (kamsitmaslik, oshkoralik va boshqalar) har qanday mamlakat uchun yaxshi qoidalardir va JSTning nizolarni hal qilish mexanizmi kichik mamlakatlarga yirik davlatlar tomonidan ushbu tamoyillarni suiiste‘mol qilishdan himoya qiladi. Ijobiy ichki muhit bilan JSTga a‘zolik mamlakatning ixtisoslashuv va savdodan foyda olishini ta‘minlashga yordam beradi va tashqi bozorlarda proteksionistik munosabatdan qo‘rqish kamayadi. JSTga a‘zo bo‘lish, shuningdek, savdogarlarga yordam beradigan va to‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy investitsiyalar, shuningdek, ichki investitsiyalarni yanada jozibador qiladigan yaxshi siyosat va yaxshi boshqaruvga sodiqlikdan dalolat beradi (Pomfret, 2020).

1-rasm. O‘zbekiston so‘mining AQSh dollariga nisbatan ko‘rsatkichi (2019-yil davriga ko‘ra)³⁵

2016-yil avgust oyida Prezident Karimovning vafoti va 2016-yil dekabrda bo‘lib o‘tgan prezidentlik saylovlarida Shavkat Mirziyoyevning g‘alaba qozonishi jiddiy iqtisodiy islohotlarga umid uyg‘otdi (komissiyasi, 2016). Eng muhimi, 2017-yil sentabrda Mirziyoyev foreks tizimini isloh qilib, so‘mni yetarlicha erkin konvertatsiya qilish imkoniyatiga ega bo‘ldi va JST qoidalari bo‘yicha savdo qilishdagi eng muhim to‘siqni bartaraf etdi (muxbiri, 2017) hamda so‘mning rasmiy qiymati ikki baravarga pasayib, qora bozor ustunligi bir qadar ortga chekindi, ammo valyuta kursi 9300 so‘m/AQSh dollaridan pastga tushgan 2019-yil avgustigacha qoldiq valyuta nazorati bekor qilinmadi. JST veb-saytida eng qisqacha ma‘lumot hujjatlaridan boshqa narsa paydo bo‘lmagan yillar o‘tgach, jiddiy muzokaralar haqidagi xabarlar 2019 yil aprel oyidan keyin yana paydo bo‘la boshladi (Pomfret, UZBEKISTAN AND THE WORLD TRADE ORGANIZATION, 2020).

O‘zbekistonning Jahon Savdo Tashkilotiga kirish bosqichlari

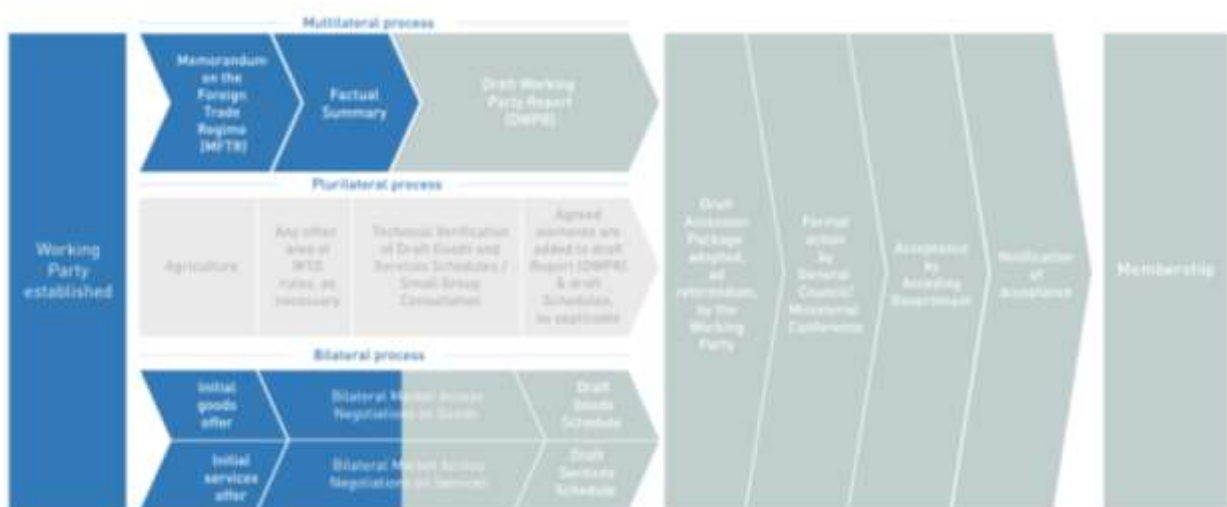
JST universal a‘zolikka intiladi: "Savdo siyosatini yuritishda to‘liq avtonomiyaga ega bo‘lgan har qanday davlat yoki bojxona hududi JSTga qo‘shilishi mumkin, ammo mavjud JST a‘zolari qo‘shilish shartlarini kelishib olishlari kerak". Jarayon uzoq davom etishi mumkin. Misol uchun, Seyshel orollari uchun a‘zolik jarayoni 19 yilu o‘n bir oy, Rossiya

³⁵ O‘zbekiston Respublikasi Markaziy bankining veb sahifasi ma‘lumotlari asosida muallif tomonidan tayyorlandi.

uchun 19 yil 2 oy, Vanuatu uchun 17 yil 1 oy va Xitoy uchun 15 yil 5 oy davom etgan (Oshikawa). O‘zbekistonniki bularning barchasidan uzoqroq bo‘lishi kutilmoqda. Mamlakat a‘zolik uchun ariza topshirgandan so‘ng, a‘zolik jarayoni to‘rt bosqichni o‘z ichiga oladi, birinchi navbatda arizachining oldingi siyosati va JST a‘zoliqi o‘rtasidagi muvofiqlikni ta‘minlash uchun mo‘ljallangan.

Birinchi bosqichda a‘zolikka ariza bergan hukumat o‘zining savdo-iqtisodiy siyosatining JST kelishuvlariga taalluqli barcha jihatlarining faktik tavsifini taqdim etadi. O‘zbekistonning 1994-yil dekabrda arizasidan so‘ng 1998-yil sentabr oyida O‘zbekistonning tashqi savdo rejimi to‘g‘risidagi memorandum taqdim etildi va JST a‘zolarining savollariga yozma javoblar tayyorlandi. 2002-yil 17-iyulda Jenevada O‘zbekistonning JSTga a‘zo bo‘lish bo‘yicha birinchi Ishchi guruhi yig‘ilishi bo‘lib o‘tdi, unda asosiy masala O‘zbekistonning tashqi savdo rejimi to‘g‘risidagi memorandumni moddama-modda o‘rganishdan iborat edi. 2005-yilda muzokaralar to‘xtatilgach, jarayon sustlashdi va u qayta faollashgandan keyin 2019-yil iyul oyida yangi memorandum taqdim etildi (WTO ACCESSIONS, 2020). Bu raisligi JST tomonidan tayinlangan (O‘zbekiston misolida rais Koreya Respublikasidan, hozirda elchi Seong Deok YUN) va JSTga a‘zo bo‘lishdan manfaatdor bo‘lgan barcha a‘zolar uchun ochiq bo‘lgan ishchi guruh tomonidan ko‘rib chiqiladi. Haqiqiy bayonotga oid savollar keng bo‘lishi mumkin, masalan, Tojikistonda ularning soni 1300 dan ortiq (Jekic, Tashkent 24-26 June 2019).

Ishchi guruh tamoyillar va siyosatlar bo‘yicha yetarli muvaffaqiyatga erishgandan so‘ng, bo‘lajak yangi a‘zo va alohida davlatlar o‘rtasida parallel ikki tomonlama muzokaralar boshlanadi. Ular ikki tomonlama, chunki turli mamlakatlar turli xil savdo manfaatlariga ega. Ushbu muzokaralar tarif stavkalari va bozorga kirish bo‘yicha muayyan majburiyatlarni hamda tovarlar va xizmatlar sohasidagi boshqa siyosatlarni qamrab oladi. Biroq, yangi a‘zoning yakuniy majburiyatlari diskriminatsiyaga yo‘l qo‘ymaslik (shartsiz eng ko‘p imtiyozli davlat) tamoyili bo‘yicha barcha JST a‘zolariga teng darajada qo‘llaniladi.

2-rasm. O‘zbekistonning JST ga qo‘shilish jarayonidagi hozirgi holati³⁶

³⁶ Jahon Savdo Tashkilotining rasmiy vev-saytidan olindi -
www.wto.org/english/thewto_e/acc_e/a1_ouzbekestan_e.htm

Kotibiyat 2023-yil 14-20-oktabr kunlari Ishchi guruhning 7-yig'ilishiga tayyorgarlik ko'rish maqsadida Bosh muzokarachi janob Azizbek O'runov boshchiligidagi idoralararo muzokaralar guruhi bilan qo'shilish hujjatlarini rasmiylashtirish bo'yicha ish olib borish uchun Toshkent shahriga missiyani amalga oshirdi. Missiya davomida Qo'shilish bo'yicha texnik ko'mak va salohiyatni oshirish bo'yicha "Yo'l xaritasi" loyihasi ham Bosh direktorning Prezident Mirziyoyev bilan o'tgan sentyabr oyida Nyu-Yorkda bo'lib o'tgan uchrashuvining davomi sifatida ishlab chiqilgan edi. Bundan tashqari, Kotibiyat Xalqaro valyuta jamg'armasi, Jahon banki va Yevropa Ittifoqi vakillari bilan uchrashib, O'zbekistonning JSTga a'zo bo'lish kontekstidagi islohotlari yuzasidan fikr almashdi.

16-noyabr kuni bo'lib o'tgan Ishchi guruhning 7-yig'ilishida JST a'zolari O'zbekiston hukumatiga a'zo bo'lish bo'yicha muzokaralarni ilgari surish bo'yicha sa'y-harakatlarini faollashtirgani uchun yuqori baho berishdi, bu esa mustahkamlangan ichki institutlardan dalolat beradi. O'zbekiston JSTga a'zo bo'lish strategik ustuvor vazifa ekanini ta'kidladi va muzokaralar jadalligini saqlab qolish tarafdorligini yana bir bor ta'kidladi.

Hozirda O'zbekiston a'zolarining savollariga javoblar va Ishchi guruh tomonidan so'ralgan boshqa hujjatlar ustida ishlamoqda. 8-yig'ilish Toshkent tomonidan muzokaralar bo'yicha barcha ma'lumotlar taqdim etilganidan keyin chaqiriladi (Maika Oshikawa, Zsofia Tvarusko, Issue N° 113 - 2024).

Xulosa

Birinchidan, JSTga a'zo bo'lish barcha iqtisodiy-siyosiy "kasallik"lar uchun davo emas. Faqat buning o'zi tarkibiy o'zgarishlar va iqtisodiy o'sish sur'atlarini tezlashtira olmaydi. JSTga a'zo bo'lish ushbu strategik muammoni hal qilish uchun faqat qulay shart-sharoitlarni yaratadi. Muvaffaqiyat mamlakatlar imkoniyatlardan qanday foydalanishi va ijtimoiy-iqtisodiy islohotlarni samarali amalga oshirishiga bog'liq. O'zbekistonning JSTga a'zo bo'lishiga qarshi bo'lganlarni ko'proq mahalliy ishlab chiqaruvchilarni himoya qilish masalasi tashvishga solmoqda. Ularning fikricha, import tizimini liberallashtirish, mahalliy ishlab chiqaruvchilarga soliqlarni bekor qilish va boshqa imtiyozlar iqtisodiyotni qaytadan qurish, O'zbekiston bozorini arzon, sifatsiz import bilan to'ldirish va mamlakatni xomashyo qo'shimchasiga aylantirish imkonini beradi. Bu qarash asosli emas. Albatta, qisqa muddatli va o'rta muddatli iqtisodlarga tarkibiy tuzatishlar bilan bog'liq katta xarajatlar mavjud. Nihoyat, O'zbekiston JSTga a'zo bo'lish jarayonini qayta tiklash bo'yicha so'rovni rasmiy ravishda taqdim etdi. Avval aytib o'tganimizdek, muzokaralar jarayonidagi birinchi qadam tashqi savdo hisob-kitoblari bo'yicha o'zaro anglashuv memorandumini taqdim etishdir. JSTga a'zo davlatlar kechikishlarni ko'rishlari mumkin, masalan, boshlangan narsani tugatish istagi yetarli emas, bu savdo hamkorlari va potentsial investorlarga ogohlantirish signalini yuboradi. Agar muzokaralar ishonchli va barqaror sur'atda kechayotgan bo'lsa, bu boradagi siyosiy irodani inkor etib bo'lmaydi. Buning uchun tegishli idora va vazirliklarning ishini muvofiqlashtirish, malakali kadrlarni jalb etish, O'zbekistonning JSTga a'zo bo'lishi bilan bog'liq mashaqqatli, ammo muhim jarayonga yanada ixtisoslashgan yondashuv talab etiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Jekic, J. N. (Tashkent 24-26 June 2019). WTO ACCESSION PROCESS. *COMPETIVENESS, TRADE, AND JOBS*, 23.
2. *O'zbekiston Respublikasi Markaziy saylov komissiyasi*. O. R. (2016, Dekabr) Retrieved from Saylov.uz: <https://saylov.uz/public/oz/elections-and-referendums/page/1>
3. Maika Oshikawa, Zsofia Tvarusko. (Issue N° 113 - 2024, January). *Mailchi.mp*. Retrieved from WTO accessions newsletter: <https://mailchi.mp/wto/wto-accessions-newsletter-n-113-january-2024-16049813#UZB>
4. *Prezident.uz*. (2017, Sentyabr 20). Retrieved from <https://president.uz/oz/lists/view/1063#:~:text=O%E2%80%98zbekiston%20shu%20oyning%20boshidan%20milliy%20valyutani%20erkin%20konvertatsiya%20qilish%20tizimiga%20to%E2%80%98liq%20o%E2%80%98tdi.%20Bu%20borada%20aholi%20uchun%20yuza%20kelishi%20mumkin%20bo>
5. Oshikawa, M. (n.d.). AFRICAN ACCESSIONS STATE OF PLAY. *Third Regional Dialogue on WTO Accessions for Africa*, 17.
6. Pomfret, R. (2020, June). *The university of Adelaide*. Retrieved from <https://search.adelaide.edu.au/s/search.html?collection=uoa-search&query=UZBEKISTAN+AND+THE+WORLD+TRADE+ORGANIZATION&btnG=Search>
7. Pomfret, R. (2020). UZBEKISTAN AND THE WORLD TRADE ORGANIZATION. *University of Adelaide, Australia*, 21.
8. WTO ACCESSIONS. (2020, 02 21). *2019 ANNUAL REPORT BY THE DIRECTOR-GENERAL*, p. 62.